

Chald. qui in eo libro est originalis, habet: *Pecata tua justitiae redime*, unde subinde etiam noster interpres justitiam pro misericordia accipit, ut Proverb. 11, 4: *Justitia* (id est, eleemosyna) liberat à morte; praecessit enim: *Nos proderunt dicitis (avare recondita) in die ultioris*; et psal. 411, 9, quod citat Apostolus 2 Cor. 9, 9: *Dispersit, dedit pauperibus, justitia* (id est, eleemosyna) ejus manet in seculum seculi, misericordia ergo vocatur justitia, cùq; quod propria iustorum et sanctorum virtus sit misericordia, idemque sanctus sit et misericordia. Unde et sanctus hebr. vocatur *clausid*, id est, pius; è contrario, *viscera impiorum sunt crudelitas*, ut dicitur Proverb. 12, 10. Vide dicta 2 Cor. 9, 9.

VERS. 14 et 15.—*NON NEGABIS MERCEDEM IN-DIGENTIS, ETC., SED FADEM DUE REDDES ET PRETUM LABORIS, ETC., QUILA PAUPER EST, ET EX EO SUS-SEN-TAT ANIMAM SUAM.* Merces hie jobetur solvi pauperibus eodem die, quo laborant, ante solis occasum; quia ex eis diutin vivere, sumptuose familiam alero debent.

VERS. 16.—*NON OCCIDENTUR PARENTES PRO FILIS.* Lyran. censem pœnam, non tantum damni, sed et sensu, puta tormenta et mortem, posse infligi filii pro peccatis parentum, idque non tantum à Deo, sed etiam ab hominibus, puta à judecibus et principibus. Verum hoc repugnat huic versui, idque bene confutat Gabriel Vasquez 1, 2, q. 85, art. 4, disp. 155, cap. 3.

CAPUT XXV.

1. Si fuerit causa inter aliquos, et interpellaverint judices, quem iustum esse perspicerint, illi iustitia palmarum dabunt; quem impium, condemnabunt impietas.

2. Si autem eum qui peccavit, dignum videbitur plagiæ, prosternebat, et coram se facient verberari. Pro mensura peccati erit et plagiæ modus;

3. Ita duxat ut quadragenarium numerum non excedat, ut forte laceratus ante oculos tuos aheat frater tuus.

4. Non ligabis os bovis terrenis in area fruges tuas.

5. Quando habitaverint fratres simul, et unus ex eis absque libertate mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri, sed accipiet eam frater eius, et suscitabit semen fratris sui.

6. Et primogenitus ex ea filium nomine illius appellabit, ut non delectetur nomen ejus ex Israel.

7. Sin autem noluerit accipere uxorem fratris

VERS. 19.—*QUANDO MESSERIS SEGETEM IN AGRO TUO, ET OBLITUS MANIPULUM BELIQUERIS, NON REVERTERIS, UT TOLLAS ILLUM.* Jubetur hic et Levit. 19, 9, spicilegium et racematum post vindemiam, reliqui pauperibus; idem statuit de frugibus, id est, fructibus olivarum, in oleo post collectionem remanentibus. Hæc ergo sunt præcepta misericordie, non justitiae.

Nota hoc capite quam Deus sit tutor et uxor pauperum, quācumque velit eis subveniri, nec ledi: *Ne clamet, inquit, v. 15, contra te ad Dominum, et reputaberis tibi in peccatum.* Celebre et omnium ore vulgatum exemplum extat in Hollandiâ: uxor enim comitis Hollandie pauperum mendicantem repellens, eam insimulam adulterii, cùq; quod tam numerosam prolem haberet, ab ea malædicta est, ut tot proles parent, quot sunt dies in anno. Malodictionem exaudit Deus, fecitque ut uxor comitis uno parte 565 proles pareret, que omnes baptizate sunt, et ex mox baptismum mortua. Exstat hujus prodigi pictura in monasterio virginum inter Leydam et Hagan Comiti. Idem prorsus contingit Margareta: uxor comitis Holsteini narrat Crantzii in Ilistor. Wandalia, et annales Brunswicki anno Domini 1513. An idem sit hoc prodigium cum priore, ut eos fefellerint vicines voces Holsteini et Hollandie, non labore, dummodo rem verissimam esse non dubitemus.

CHAPITRE XXX.

1. Si s'excuse un différend entre deux hommes, et qu'ils portent l'affaire devant les juges, celui qu'ils reconnaîtront avoir la justice de son côté sera justifié par eux, et gagnera sa cause; et si condamneront d'impiété celui qu'ils auront jugé impie.

2. Qui se trouvent que celui qui aura fait la faute mérite d'être battu, ils ordonneront qu'il soit couché par terre, et qu'il soit battu devant eux. Le nombre des coups se réglera sur la qualité du pêche;

3. En sorte néanmoins qu'il ne passera point celui de quarante, de peur que votre frère ne s'en aille, ayant été déchiré miserabillement devant vos yeux; ce qui serait un spectacle indignifiant de vous, qui devrez être pleins de charité.

4. Nous ne feriez point la bouchée de bouf qui toute vos grâns dans l'aire, mais vous faiterez la liberté d'en manger.

5. Lorsque deux frères auront demeuré ensemble dans la même ville ou dans le même pays, et que l'un d'eux sera mort sans enfants, la femme du mort n'en épousera point d'autre que le frère de son mari qui la prèvera pour femme, et suscitera des enfants à son frère.

6. Et il donnera le nom de son frère à l'ainé des fils qu'il aura d'elle, afin que le nom de son frère ne se perde point dans Israel.

7. Que s'il ne veut pas épouser la femme de

sui, que ei legi defletur, perget mulier ad portam civitatis, et interpellabit majores matr. dicetque: *Non vult frater viri mei suscitare nomen fratris sui in Israel, nec me in conjugem sumere.*

8. Et aussiôt ils le feront appeler et ils l'interrogeront. Si responderit: *Nolo eam uxorem accipere.*

9. Accedat mulier ad eum coram senioribus, et tollet calcaneum suum pede ejus; spectue in faciem illius, et dicit: *Sic fiet homini qui non edicat nomen fratris sui.*

10. Et vocabitur nomen illius in Israel, dominus discalecati.

11. Si habuerint inter se Jurgium viri duo, et unus contra alterum rixari coepit, volentes quod uxor alterius eruerit virum sumum de manu fortioris, misericordia manum, et apprehenderunt verenda ejus, et cum simili ambo ambo ambo.

12. Abscidet manum illius, nec flecteris super eam ulli misericordia.

13. Non habebis in sæculo diversa pondera, maius et minus;

14. Ne erit in domo tuu modius major et minor;

15. Vons n'aurez qu'un poids juste et véritable, et il n'aura chez vous qu'une mesure qui sera la véritable et toujours la même, ainsi que vous vivez longtemps sur la terre que le Seigneur votre Dieu vous aura donné.

16. Abominarunt enim Dominus Deus tuus cum qui facit haec, et aversatur omnem iniustitiam, et la inuiditatem et iniquitatem.

17. Souvenez-vous de ce que vous a fait Amalek, dans chemin, lorsque vous sortîtes de l'Egypte,

18. De quelle sorte il marcha à vous, et tailla en pieces les derniers de votre armée, que la lassitude avait obligés de s'arrêter, lorsque vous étiez vous-mêmes tout éprouvés de faim et de travail, sans qu'il eut auucune crante de Dieu.

19. Lors donc que le Seigneur votre Dieu vous aura donné du repos, et qu'il vous aura assujetti toutes les nations, situées tout autour de vous, dans la terre qu'il vous a promise, vous extermineriez de dessous le ciel le nom d'Amalek. Et prenez bien garde de ne le pas oublier.

20. Cum ergo Domnus Deus tuus decenteret tibi requiem, et subieccerit omnia per circuitum nationes, in terra quam tibi polliciter est, delebit nomen ejus sub celo. Cœsæ ne obliviscaris.

21. VERS. 5.—*ITA DUXAT ET QUADRAGENARIUM NUMERUM NON EXCEDANT, CAUSA SUBLITUR: NE FORDE LACERATUS ANTE OCULOS TUOS, ABEAT FRATER TUUS.* Ita Paulus: *Quinque, inquit, quadragesima minima acceperit, 2 Corinth. 11, 24.*

22. VERS. 4.—*NON LIGABIS OS BOVIS TERRENIS IN AREA FRUGIS,* quia par est, ut animalia labrantia comedant; quare veto claudi capistro ora trituratio, ne comedant ex sua trituratio. Solebant enim in Palestina, ut etiamnum in Canaria et nonnullis regionibus fit, per boves,

qui chronacti, ungulis pedum suorum segetes tercant, grana extenter. Unde Poeta: *Bobis que trinitur.* Hunc esse sensum litteralem, patet ex ipsis verbis, quæ haec legem duris Iudeis inculeant.

Dices: 1 Corinth. 9, v. 9, *Apostolus videlicet excludere hunc sensum, atq; enim: Numquid de bobus cura est Deo?* — Respondet Abul.

Apostolum alium affirme sensum litteralem huius loci, cumque precipuum, cum quo tamen noster hic de bobus, qui minus præcipuum est,

consistat, q. d. Apostolus: Minus praecipua Dei cura est de bobus, praecipua vero est de predicatoribus verbi Dei. Verum, non esse hos duos sensus litterales, patet; nam hos litteraliter non significat predicatorem, sed tantum verum boven, predicatorem vero tantum significat typicè, quia videlicet, bos ad laborem natus, est typus predicatoris, qui in agro Domini quasi bos laborat. Ergo, cum litteraliter hæc sententia intelligatur de veris bobus tritabantibus, non potest litteraliter accepi de predicatoribus, sed tantum typicè; alioquin enim omnis allegoria esset sensus litteralis, quod planè est falsum. Nam sensus litteralis est is, qui primò per sententiam aliquam significatur; allegoricus vero, vel typicus est, qui secundò, seu mediante sensu litterali significatur; sicut ergo umbra corporis non est corpus, ita sensus typicus nequit esse litteralis, sed tantum litterali sensu est admirabrus.

Dico ergo: Sensus litteralis est de bobus, ut dixi; typicus vero est de predicatoribus, quem dat Apostolus, scilicet in dandam esse alimoniam, eosque posse ex Evangelio vivere, sicut hos alitur stū tritū; quorum quia præcipua cura est Deo, ut sollicit, Deus præcipue hæc lego intenderet significare typicè, predicatoribus aliendis esse à populo, hinc Apostolus ait: *Nunquid de bobus cura est Deo?* q. d.: Præcipua cura Dei in hæc lego, non fuit boum, sed altius quid spectavit, videlicet, me et mei similes preceones Evangelii, ex eo posse vivere. Apostolus ergo hic, ut et aliis sepe, argumentatur, non ex sensu litterali, sed allegorico; aut potius ex sensu litterali, argumentatur à majori ad minus, ad allegoricum, q. d.: Si hos vivit ex tritura, ergo multò magis predicator ex suā predicatione. Ita Tertullianus lib. 5 contra Marcion. c. 7, et Theod. hic q. 51. Ubi nota. Licit sensus litteralis in Script. sit primus, allegoricum tamen possit esse primarium et præcipuum, sive magis intentum à Spiritu sancto, ut hic sit; unde efficac ex eo duci potest argumentum, quando constat eum vero esse sensum allegoricum, sive mysticum.

VERS. 5.—QUANDO HABITAVERINT FRATRES SURNUL, non in eadem domo, aut loco; horum enim parvus ad rei facti, inquit Abulensis, sed q. d.: Quando simul vixerint fratres, ita ut unum mortuo, aliis sit superstes. Est catachresis; solent enim fratres simul in eadem domo, vel urbe, aut certè provinciā habitare.

ET UNUS EX EIS ABSQUE LIBERIS MORTUUS FUEBIT, UXOR DEFUNCTI NON NUBET ALTERI: SED AC-

CIPET EAM FRATER EIUS, ET SUSCITABIT SEMEN FRATRIS SUI. Tertul. lib. 4 contra Marc. 54, verit: *Si quis frater illiberis decesserit, à fratre ipsius suscipietur (id est, substitutus) semen illi, vel, ut Cajetan. ad verbum verit, levir accipiet eam sibi in uxorem, et levirabit eam.* Officium enim leviri erat, fratram ducere, et ex eā fratri defuncto semen suscitare, quod Cajetan. ex hebreo vocat *levirare*. Suscitare ergo semin fratri, est generare prolem fratri, seu quia fratri defuncti censeatur esse proles, illique arrogetur.

Ita vestrum animatum, resolutum.
Nota: *frater*: licet enim Calvinus per fratre intelligat cognatum, quia, inquit, Levit. 18, 16, veteratur, ne frater ducat uxorem fratri sui, tamen quia hic cognati nulla fit mentio, semperque ingeminatur nomen fratrī, hinc Abulensis, Cajet., et alii passim, fratrem hic proprie dictum accipiunt, itaque interpretati sunt Hebrai prisci, ut patet Math. 12, 25; Marci 12, 20; Genes. 58, vers. 8 et 11. Unde patet, legem hanc exceptionem esse ab illa Levit. 18, ut ibi dixi. Hinc sequitur, legem hanc tantum obligare fratres defuncti, non cognatos. Fratres, inquit, singulos, quoniam ordine suo, ita ut si secundus frater, pariter ac primus, sine liberis decederet, fratram ducere deberet tertius frater; quid si illiberis decederet, deberet eam ducere quartus frater, usque ad ultimum, ut patet Math. 22, 23. Reliqui ergo cognati, quoniam ordine suo, post fratres, jux quidem propinquitatis habent ad uxorem defuncti, et consequenter ad eum hereditatem; sed, si nolent eam ducere, velletque cedere hereditate, non notabuntur infamia hujus legis, ut patet Ruth. 4, vers. 6; uxor vero defuncti tenet habere, non alteri quam fratri, aut cognato mariti sui defuncti, si eam ducere vellet. Ita Abulensis.

Quares, quid si frater defunctus reliquist filium, non filium, nonquid frater superest debet defuncti uxorem ducere? Aliqui censent quod non, quia filii haec nupsisset viro, ex quo suscepisset prolem, que nominata fuisse nomine avi, ejusque familiam et nomen continuasset, ut patet de filiabus Salphaad, Numer. 27. Verum Abulensis, et alii probatius censem hoc eas fratem debuisse ducere fratram, puta uxorem fratrī defuncti; ratio est, quia frater fratri debebat suscitare semen; suscitat autem semen, est suscitare prolem masculam, quae fratrī defuncti nomen et stirpem propagat; feminæ enim nunquam gerunt nomen patris, vel avi, sed mariti; si tamen

defuncto fratre, filia fuisse superest, nec superfuerit frater, qui suscitat semen fratri defuncto, tunc filia ista accepisset hereditatem patris sui, et qui eam duxisset, suscitatissēmen patris eius defuncto, ut patet Num. 27.

VERS. 6.—ET PRIMOGENTIUM EX EA FILIUM NOMINI ILLIUS (Fratris defuncti) APPELLABIT. Hebr. est: *Primogenitus stabit nomine fratris sui*, id est, primogenitus vocabitur filius, non patris, sed patrui sui defuncti, ejusque hereditatem adibit; reliqui vero filii, quos generabit, fratris generantur esse censebuntur, ejusque nomine vocabuntur, ut ita et ipse post se stirpem et familiam suam relinquat.

Queres, quo fuit causa hujus legis? — Respondeo: Prima fuit ad multiplicandum familiam; frater enim suscitans semen fratri, primò, instaurabat familiam fratrī sui, deinde suam. Secundo, ut videtur subveniretur. Tertiò, quia illa autem summum erat desiderium liberorum, summaque morientis erat tristitia, sine prole defugi; hinc ergo lenienda lex haec serviebat, unde etiam ante hanc legem, in statu legis nature idem erat mos, ut patet de Thamar, Genes. 59, 8 et seq. Quartò, ne hereditas tribuum et familiarium confunderebatur; nam si videtur alieni nupsissent, bona sua in exteras familias transtulissent. Unde Judei à captivitate babilonica, qui vel crepte vel confuse fuerunt eorum possessiones, non servanti hanc legem, dicuntur eam jam cessante causā cessasse, et abdolitam esse. Verum non haec una, sed plures aliae fuerunt hujus legis causa, que etiamnam apud eos locum habere possunt, ut hoc solo nomine lex haec non sit abdita. Quintò, ut fraternalis charitatis et dilectionis officium sancitur, eum alter alterius posteritatem, velut propriam jubebatur curare. Sextò, ut superstites admonerentur offici in suis defunctis, ne videbilem oliviscerentur, sed honore simul et amore eos prosequerentur. Septimam causam dat Procopius, et Julius Africanus apud Eusebium lib. 4 Hist. c. 7: « Quia, inquit, nondum certa et indubitata resurrectionis spes Judaeorum animis penitus insidebat, idcirco futuram resurrectionis promissionem, in hæc mortali et caducâ resurrectionis spe, imitatione quidam adhiberant, quo nomen ejus qui vitam cum morte commutavit, non porsus ex omni memoria delectator. » Frater enim mortuus quodammodo resurreget per semen à fratre suscitatum.

Allegoricè causam dat S. August. lib. 22 contra Faustum cap. 10, et ex eo Rupert.

Qui NON ADIFICAT DOMUM, id est, familiam, hoc est, qui non suscitat proles fratri suo. Sic Lia et Rachel dicuntur adificasse domum, id est, familiam, Israel, Ruth 4, 11. Vide dicta Exodi 1, 1.

VERS. 11 et 12.—SI, etc., UXOR APPREHENDENS VERENDA EIUS (viri fixantis cum suo marito), ASCIDES MANUM ILLIUS; tum quia hic contactus podens est. Ita Vatali. et Cajet. qui ait: « Horret lex, ut membrum viri, quo directè ad perficiendum mulierem sexum producta sunt, mulier audeat lacerare; » haec enim apprehensio ad rixam et pugnam inhibendam facta erat violenta et levisa; tum quia in violentia verendorum apprehensionis tantus est dolor, ut homo fiat immobilis, et ab alio, quocum rixatur et pugnat, facilè possit occidi, q. d.: Uxor haec apprehendendo verenda viri, fuit occasio, vel causa cedis ipsius; ergo perdat ma-

cob, sed à Deo. Nam Jacob in Syria laboravit penuria, ita ut Labano servierit; postea idem laborans in opere terrā Chanaan, descendit in Agyptum. Verum prior sensus planior est, eumque sequitur Chaldeus.

ET IN PEREGRINATU^E EST IN PAUCISSIMO N^UMERO, 70 hominum, puta filiorum et nepotum.

VERS. 10 et 11.—**ET ADORATO DOMINO DEO TUO, EPICLARES IN OMNIBUS BONIS, QUE DOMINUS DEUS TUIS DEDERIT TIBI.** Precipit hic Deus, ut quilibet de populo offerat frugum primicias Domino, id eoque introcat eoram domino, id est, coram altari holocaustorum, ibique faciat professionem, quā protestetur se teniri ad hanc oblationem, ob tot à Deo recepta beneficia, maxime liberationis ex Agypto, et ingressus in Chanaan; deinde, ut ibidem adorat dominum, scilicet humiliando se coram altari, et orando, ut Deus cum dirigit in bono; que omnia in honorem divinum cedebant, erantque actus religionis, quibus peractis epulabatur cum totā domu sua, advocatis etiam Levitas, et advenas pauperes, idque intra atrium sanctuarii, si aliquam victimam pacificam obtulisset: sin autem, epulabatur de his quae secum aportarāt, nec erant consecrata Deo, in hospitiū aliquo. Epulabatur autem, ut ex defecatione hujus opuli, incitaretur ad frequentandum hos actus gratitudinis et devotionis. Ita Abul. *missa maledicta et interdicta.*

Nota hic quā studiōs Deus à nobis requirat beneficiorum suorum recordationem, et gratiarum actionem. Hoc enim virtus Deo milles debetur, estque propria sanctorum et beatorum. Isaia 51, 5: *Gaudium et letitia inveniatur in eis (Sione) gratiarum actio et vox laudis.* Apoc. 7, 12, omnes angeli adorant Deum dicentes: *Benedictio, et claritas, et sapientia, et gratiarum actio, honor et virtus, et fortitudo Deo nostris in secula seculorum. Amen.* Ps. 49, 15: *Immolata Deo sacrificium laudis.* Ephes. 5, 20: *Implemuni Spiritu sancto, loquentes vobismet ipsi in psalmis, et gratias agentes pro omnibus, et ad Philip. 4, 6: In omni oratione et obsecratione, cum gratiarum actione petitiones vestre innolentes apud Deum.* S. Aug. Ep. 5 ad Marcellinum: *Quid melius, ait, et animo geramus, et ore promamus, et calamo explane-*mus, quā Deo gratias? hoc nil dici brevius, nec audiari letius, nec intelligi gratius, nec agi fructuosis potest. Christiani ergo, ut minimum manē, vespere, et post cibum dicant: *Deo gratias.*

Fructus gratiarum actionis primus est, quem

dat S. Chrys. in Ps. 7, 18: *Nihil, ait, regne facit in virtute crescere, atque cum Deo aeternū versari et colloqui, eique perpetuā gratias agere et psallere.* Secundus, quem dat idem Chrysost. hom. 8 in Epist. ad Coloss. In adversis, inquit, infideles maledicunt, Christiani gratias agunt. Vide quanta sit hec philosophia. Primo, tunc Deum testificas; secundo, diabolum pudefacis; tertio, quod malè factum est, nihil esse facis. Nam et in simili gratias agis, et Deus dolorem amputat, et diabolus abscedit. Tertius quem dat Chrysost. ibidem: *Deus, ait, exigit a nobis gratitudinem, non quod nostra celebratione opus habeat, sed ut quidquid est lucri, ierit ad nos redeat, et dignos nos facimus et majoribus subsidios.* Quartus existat ibidem apud Chrysost.: *Nihil, ait, haec lingua sancta est, que in adversis Deum agit. Certe non est inferior lingua martyrum: utraque pariter coronatur.* Ita S. Iohannes in tot adversis ait: *Dominus dedit, Dominus abstat; si non men Domini benedictum.*

Excitamentum ad hanc gratitudinem est, consideratio innumerabilium Dei beneficiorum, quae Deus enīque per se et per Christum, tam generatim, quam particulatim contulit; que sane exigunt, ut mille mentibus, mille vocibus (si id fieri posset) cum laudemus. *Tu*

VERS. 12.—**QUANDO COMPLEVERIS DECIMAM CUNCTARIUM FRUCUM TUARUM, ANNO DECIMARUM TERTIU, DABIS LEVITE, ET ADVENE, ET PUPPLO, ET VIDUA.** Prescribit hic Deus decimas, que singulis trienniis separandas erant, et danda pauperibus. Pro qua nota. Tertiū quolibet anno triplices à Judaeis separabantur et dabantur decimas. Nam primo, separabantur decime, que dabantur Levitis. Secundū, decima ad iter et ad oblationes ter in anno faciendas Hierosolymas, in templo. Tertiū, erant decime, que dandae erant pauperibus, de quibus hic agitur, que quā ultima erant, idē dicit: *Quando compleveris decimam.* Iaques solutis duabus priribus decimis, tertii fruges singulorum erant decimanda, terque decime separande erant in usus pauperum. Hinc tertius hic annus vocatur annus decimarum, quia in eo omnes habentes decime solvabantur; alii verū annis tantum due priores solvabantur. Ita Abul. *debet*

Ut COMEDANT INTER PORTAS TUAS. Singuli ergo sursum urbium pauperes alebant, tertii hisce decimis. Initiantur hoc Christiani.

Nota. Sicut Christus Christianis. Luce 12, 33, et aliis, ita Moses Iudaicis tan̄ hie, quā

577 nem frumenti, quod domi retentum, à vermis corradiunt, et fugit; sparsum verò messem parit uberrimam, et manet. Sie et opes domi asservate fugunt; sparse in pauperes fructum afferunt, et manent. Neque enim diffugere, inquit, poterunt detenta totū viduarum et pauperum manibus. Et S. Cyprianus tract. de Opero et Eleemosynā: *Patrimonium, inquit, Deo creditum nec fiscus invadit; nec calamitatis aliqua forensis eruerit. In tuto hereditas ponitur, que Deo custode servatur.* Eleemosyna hominem facit similem Deo. Deus enim est ipsius in se bonum; natura autem boni est ut se aliis committat. *Estote misericordes, sicut et Pater vester misericors est, ait Christus Luc. 6, 36.* Misericordia ergo imaginem Dei misericordis pingit in homine misericorde. *Ubi Deus curam misericordie inventi, ibi imaginem eius pietatis agnoscit,* inquit S. Leo serm. 10 de Quadragesima, et Clemens Alexan. lib. 2 Strom. 9: *Dei, inquit, imago est homo beneficēns.* Et Nazianzenus orat. 16 de Pauperifovend: *Nihil, ait, adeo divinum habet homo, quām benefacere.* Deus enim maximē hoc multo gaudet, quid vocetur Pater misericordiarum et Deus totius consolationis. Item, misericordis et miserator Dominus, longanimitatis et umiltatis misericors.

Nihil tam homini proprium, quam humanitas: verē ergo homo est, qui humanus est erga alios. Hinc manus, oculos, aures, lingua, alia membra accepti, non ut sibi soli, sed etiam ut aliis pro sit; utque manum, lingua, pedes, etc., aliis commonet et porrigit. Ait poeta:

Regia, credo mihi, res est succurrere lepisi. Hinc Leo imperator homines misericordes comparabat soli, qui cunctis lucem et calorem sumi imperit.

Eleemosyna auget meritā, et gratiam Deique benedictionem conciliat. Nam, ut ait S. Paulus: *Qui parvē seminat, parvē et metet; et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet,* 2 Corint. 9, 6. Auget bona temporalia. Scriptum est enim: *Date, et dabibit vobis.* Eleemosyna ergo similis est terra, quam seminavit Isae, quae reddit fructum centesimum. Unde Christus sua relinquentibus, et distribuentibus in pauperes centoplū promittit. Recitā igitur S. August. serm. 25 de Verbis Domini c. 5. *Ecce decimū est, ait, ager pauperum, cùd redit domini fructum.* Proverb. 28, 27: *Qui dat pauperi, non indigebit; et qui despici deprecentem, sustinebit penuriam.* Indicat hoc hydria illa farine, et lecythus olei, ex quibus

Eleemosyna est collata: Nam *hydra farina non deficit, et legyptus olei non est immunitus*, 5 Reg. 47, 16. Sic et quinque panes dati à Christo in eleemosynam turbe, multiplicati sunt. Eleemosyna enim opes et cibos famosi dat Deo, inde quo maximum questum facit: Proverb. 19, 17: *Fameratur domino qui miseretur pauperi, et velistudinem suam reddet ei.* Deus, inquit S. Leo serm. 6 de Jejunio 10 mensis, *ed idejussor est pauperum, largissimus redditor usurarum.* Si vis igitur fenerari, fenerare Deo. Merito Chrysost. scriptis hominum 55, hoc titulo: *quid eleemosyna est ar omnium quaestuissima.* Eleemosyna prabat magnum solatium morituris. Tobie 12: *Eleemosyna liberat à morte, et ipsa est quae facit inventire misericordiam.* Ps. 40, 2: *Beatus qui intelligit super egenum et pauperem, in die malè liberabit eum dominus.* Non sunt homines bona, inquit S. Ambrosius, *qua secum ferre non potest; solo misericordia comes est defensorum.* Hinc liberat à gehenna. Tobie 4, 8: *Quonodo poteris, ita esto misericors; premium enim bonus tibi thesaurizas in die necessitatis.* Vide parabolam Barlaam de duobus amicis hominem in morte deserentibus: tertio vero, videlicet virtute et eleemosynā eum defendente, apud Damascenum. In eo eleemosyna Tabitha à morte revocavit. Actor. 9, 40, inquit S. Cypranus de Operē et Eleemosynā. Eleemosyna dedicat aeternā tabernacula in celis. Patet hoc exemplo Petri Telonari, quod extat in Vita S. Joannis Eleemosynari et alterius quod recenset S. Greg. 4 Dialogorum 58. Hinc S. Leo serm. 6 de Jejunio 10 mensis: *Temporale, sit, donum in premium transit aeternum.* Et Chrysost. hom. 9 de Peccatis: *et mercatura, at, negotiatio, et quoque tua celum est; da panem, et accipe paradisum; parva da, et magna suscipe; da mortalita, et recipie immortalia.* Eleemosyna ergo in celo est quasi econsumus, que cuncte pro meritis sum locum in coronam assignat. Scriptum est enim: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Hinc Petrus Chrysost. serm. 8 de Jejun. et Eleemosyna: *Manus, at, pauperis siuis est abrahe, ubi quidquid pauper acceptit, mox reponit. Thesaurus celo est manus pauperis: quod suscepit ne pereat in terra, reponit in celum.* Da igitur, o homo pauperi terram, ut accipias celum; da humum, ut accipias regnum, da mican, ut accipias totum.

Bentus est dare quam accipere, ait Jesus Christus. Hinc in dando tota natura nobis pre-

bet exemplum. Celi dant hunc et inflatum: gruis dat calorem; aer dat aurum quia respirationis; terra dat tot fructus; mare tot pisces; animalia dant lanam et carnes; Pater aeternus da Filio suam naturali; Pater et Filius cedem danti Spiritui sancto; Filius se dedit nobis in praesepio et in cruce, ac quotidie dat in venerabilis Sacramento. Turpissimum igitur erit, si nos, qui ab omnibus creaturis et à Deo quotidie tam multa recipimus, non etiam dicimus largiri non habentibus ea quae possumus.

Eleemosyna pauperi datur, sed Christus eam sibi datum reputat. Escribi, inquit, et *deditis mihi manducare*, etc. Esurio voluit Christus in pauperibus, qui dives in celo est: et tu dubitas, o homo, dare homini, cum scias te dare Christo? Eleemosyna facit opes sanctas; unde sequitur v. 43: *Attuli quod sanctificatum est, Sanctum est aurum: quo captivi redimuntur, sanctum est argentum quod pupilli et viduis datur. Hinc vulgo opera misericordia vocamus opera pietatis; et hebrei chadai, id est, plus, vocati is, qui est misericors. Eleemosyna opem affert orationi.* Efficacissima est ad exorandum Deum postulatio, cui pietatis et opera suffragantur, ait S. Leo serm. 10 de Jejun. 10 mensis. Tobie 4, 7: *Noli auferre faciem tuam ab illo paupere; ita enim fit, ut nec à te auferatur facies domini.* S. Aug. in Psal. 42: *et vis;* ait, orationem tuam volare ad Deum, fac illi duas alas, jejunium et eleemosynam. Hinc ait Angelus ad Tobiam cap. 12, 8: *Bona est oratio cum jejunio et eleemosynā.*

Omnis sumus mendici Dei. Quid sunt opes, nisi eleemosyna divitibus à Deo date? dent igitur ipsi pariter ex iis partem pauperibus. Mendici Dei sumus; ut agnoscat Deus me dicos stulos, agnoscamus nos nostros. Quam frontem habes petendo ad Dominum Deum tuum, qui non agnoscat parentum tuum? ait S. Aug. serm. 5 de Verbis Domini.

Eleemosyna pugnat apud Deum pro eleemosynario, ut Deus ei ferat auxilium. Eccl. 29, 15: *Concluse eleemosynam in corde pauperis, et hoc pro te exorabit ab omni malo; super scutum potentis, et super lanceam adversus inimicum tuum pugnabit.* Et c. 5, 34: *Deus prospector est ejus quod reddit gratiam: neminit ejus in posterum; in tempore casta sui inventit firmamentum,* q. d.: *Eleemosynarius in adversis a Deo firmabit et fulcietur; et cap. 17, 18: Eleemosyna viri quasi signaculum cuius ipso, et gratiam hominis quasi pupillam conservabit;* q. d.: *Sicut in-*

nulus signatorius in dligo fertur, et est ante oculos hominis, sic eleemosyna semper obversata oculis Dei, et gratiam hominis, id est, beneficium collatum in pauperem, conservabit Deus quasi pupillam oculi; id est, quasi rem charissimam. Eleemosyna est propria sanctorum illustrium virtus, estque signum praedestinationis Dei. *Indute,* ait Paulus Coloss. 5, 12, vos, sicut electi Dei, sancti et dilecti viscere misericordie.

S. Francisus ita liberalis erat in pauperes, ut a patre prodigalitatem coram episcopo accusatus sit, bonisque sponte exitus; hocque fuit primum sanctitatis eius fundamentum. Sermonem etiam vestem donavit seminudis incendens: rogatus, cur? ostendit librum Evangeliorum: *En*, inquit, *qui me spoliavit; ipsiusque librum tandem etiam engavat.* S. Catharina Senensis pauperi mendicanti crucem argenteam dedit, cum alio non haberet. Noctu apparet ei Christus, dixit sed crucem illam in die iudicii publice ostensurum, in signum pietatis, sicut et S. Martino appurrit vestes indutus, quia pauperem conseruata. S. Joannes Eleemosynarius fuit mare eleemosynarum, et quo plus dabat, eo plus recipiebat. Solebat ipsi pauperes vocare dominos suis, quod ipsi ei opem ferre possent, ne à regno Dei excluderetur. Hinc S. Francisus fratibus dicebat, ne mendicare erubescerent, quia majora ipsi largiebantur, quam addeberat, et dantes ipsi copiosius dabant, addebatque hanc esse nobilium prodigiam, que pro pane divinum redederet amorem, ut si quis pro pane daret decem aureos, idem mendicium ordinis divino consiliis institutos esse in tempore, quo refixerat charitas, ut hæc occasione homines divina charitate ditescerent. S. Ludovicus, rex Galliarum, semper pauperes mensa sua adhibebat, et quicunque librum regum submissarium cogitans in iis se conservabat habere Christum. Rursum suam manu in aliisque pecunias erogabat, dictiis eos esse suis milites, qui regnum defendenter, et idcirco se illis stipendiis persolvere. S. Hieronymus ad Nepotianum: *Nunquam, ai, memini me legasse*

CAPUT XXVII.

1. Præceptum autem Moyses et seniores Israel, populo dicentes: *Gaudete omne mandatum quod præcepit vobis hodie.*

2. Cumque transieritis Jordane in terram quam Dominus Deus tuus dabit ibi, eriges ingentes lapides, et calce levigatis eos,

3. Ut possis in eis scribere omnia legis hijs, Jordane transmiso; ut introcas terram,

et mala morte defunctum qui libenter opera caritatis exhibuit. Habet enim multis intercessores, et impossibile est multorum preces non exaudiri. Auctor ad fratres in erro apud S. August. serm. 44: *et sola, inquit, misericordia ad Deum deducit hominem, sola Deum dedit ad hominem; unquam vidi a hominem pium mala morte finiri.*

Denique eleemosyna est quasi torques aurei nullum sanctorum a filiorum Dei, inquit S. Chrysost., inmo Salomon Proverb. 5, v. 5, cum ait: *Eleemosyna et veritas te non deranger; circunda eas gutturi tuo, et inveneris gratiam, et disciplinam bonam coram Deo, et hominibus.*

VERS. 15. — ATTULI QUOD SANCTIFICATUM EST. PRO attuli, lege cum Rom. abstuli. Hebr. enim est blasti, id est, extuli, abstuli. Ita Septuag. Chald., Vatabl. et alii, q. d.: *E domo mea abstuli et extuli, o Domine, territis hascas decimas, quia sanctificari, id est, separari, et tibi in pauperibus offerri mandasti. Unde sequitur: Et dedi illud Levitar, et advene, et pupillo, ac vidua.*

VERS. 14. — NON COMEDI EX EIS IN LUGITO MEO, q. d.: *In calamitate, vel paupertate mea, sive inopia pressus, non comedи ex tertius hisce decimis, nec separari ea in qualibet immunditia, hoc est, nec illis sum usus ad res immundas, ut videlicet a dare in inextricabilibus, canibus, aut jumentis, q. d.: Hasce decimas ut sanctas, integras et intactas, Doco, id est, pauperibus ejus nomine, separavi et dedi.*

VERS. 15. — RESPICE DE SANCTUAM TIO. Hebr., respice de habitaculo sanctitatis tue, de celo ipso.

VERS. 19. — FACIT TIR EXCELSOREM CUNCTIS GENTIBUS, QUAS CREATIV, IN LAUDEM, ET NOVEN (id est, famam) ET GLORIAM SUAM. In totum tamque varii gentibus, rebusque a se creatis, Deus ostendit infinitam sapientiam suam in ordindando, et immensum amorem in communicando eis suum esse, sicutque bona, ut meritum ei hisce omnes assurgere debeant ad Dei laudem et glorificationem. Ita Abulensis.

CHAPITRE XXVII.

1. Moïse et les anciens d'Israël ordonnaient encore ceci au peuple et lui dirent: Observez toutes les ordonnances que je vous prescris aujourd'hui.

2. Et, lorsqu'ayant passé le Jourdain, vous

serez entrés dans le pays que le Seigneur votre Dieu vous donnera, vous élèverez de grandes pierres que vous enduisez de clous,

3. Pour y pouvoir écrire toutes les paroles de la loi que je vous donne, quand vous aurez passé

quam Dominus Deus tuus dabit tibi, terram lacte et melle manantem; sicut juravit patribus tuis.

4. Quando ergo transieritis Jordanem, erigit lapides, quos ego hodiè præcipio vobis, in monte Iheral, et levigabis eos calce:

5. Et adieceris ibi altare Domino Deo tuo, de lapidibus quos ferrum non tetigit;

6. Et de saxis informibus et impolitis; et offeres super eo holocausta Domino Deo tuo;

7. Et immolabis hostias pacificas, comedesque ibi, et epulaberis coram Domino Deo tuo.

8. Et scribes super lapides omnia verba legis iugis planè et lucide.

9. Dixeruntque Moyses et sacerdotes Levitici generis ad omnem Israhel: Attende, et audi, Israhel: hodiè factus es populus Domini Dei tui;

10. Audies vocem ejus, et facies mandata atque justitas, quas ego præcepio tibi.

11. Præceptaque Moyses populo in die illo, dicens:

12. Hi stabunt ad benedicendum populo super montem Garizim, Jordane transmissi: Simeon, Levi, Judas, Issachar, Joseph et Benjamin.

13. Et e regione isti stabunt ad maledicendum in monte Iheral, Ruben, Gad, et Aser, et Zabulon, Dan et Nephthali.

14. Et pronuntiantur Levites, dicentique ad omnes viros Israel excelsa voce:

15. Maledictus homo qui facit sculpiet et confatilat, abominationem Domini, opus manus artificum, ponetque illud in abscondito; et respondebit omnis populus; et dicit: Amen.

16. Maledictus qui nos honorat patrem suum, et matrem; et dicit omnis populus: Amen.

17. Maledictus qui transfert terminos proximi sui; et dicit omnis populus: Amen.

18. Maledictus qui errare facit ex cum in itinere; et dicit omnis populus: Amen.

19. Maledictus qui pervertit judicium avenae, pupilli et viduae; et dicit omnis populus: Amen.

20. Maledictus qui dormit cum uxore patris sui, et revelat operimentum lectioi ejus; et dicit omnis populus: Amen.

21. Maledictus qui dormit cum omni jumento; et dicit omnis populus: Amen.

22. Maledictus qui dormit cum sorore sua, filia patris sui, vel matris sue; et dicit omnis populus: Amen.

23. Maledictus qui dormit cum sorori sua; et dicit omnis populus: Amen.

le Jourdain, afin que vous entrez dans la terre que le Seigneur votre Dieu doit donner; cette terre où coulent des ruisseaux de lait et de miel, selon ce que le Seigneur l'avait juré à vos pères.

4. Lors donc que vous aurez passé le Jourdain, vous déposerez ces pierres sur le mont Iheral, selon que je vous l'ordonne aujourd'hui, et vous les enduirez de chaux.

5. Vous déposerez là aussi au Seigneur votre Dieu un autel de pierres, où le fer n'aura point touché.

6. De pierres brutes et non polies; et vous offrirez sur cet autel des holocaustes au Seigneur votre Dieu.

7. Vous immolerez en ce lieu des holocaustes pacifiques, dont vous mangerez avec joie devant le Seigneur votre Dieu.

8. Et vous écrivrez distinctement et nettement sur les pierres que vous aurez élevées toutes les paroles de la loi que je vous propose.

9. Alors Moïse et les prêtres de la race de Lévi dirent à tout Israhel: Soyez attentif, ô Israhel! et écoutez: Vous êtes devenu aujourd'hui le peuple du Seigneur votre Dieu:

10. Ecoutez donc sa voix, et observez les préceptes et les ordonnances que je vous prescris.

11. Ce jour-là même, Moïse fit ce commandement au peuple et lui dit:

12. Après que vous aurez passé le Jourdain, Simeon, Levi, Juda, Issachar, Joseph et Benjamin, tous enfants de Lia et de Rachel, se tiendront sur la montagne de Garizim pour bénir le peuple:

13. Et Ruben, qui, par son crime, a perdu son droit d'aînesse, Gad, Aser, Zabulon, Dan, enfants des servantes, et Nephthali, dernier fils de Lia, se tiendront de l'autre côté sur le mont Iheral, pour la maudire.

14. Et les Lévites prononceront ces paroles à haute voix, et diront devant tout le peuple d'Israhel:

15. Maledictus est l'homme qui fait une image de sculpture jetée en fonte, qui est l'abomination du Seigneur, et l'ouvrage de la main d'un artisan, et qui la met dans un lieu secret, pour l'honorer en son portefeuille. Et tout le peuple répondra: Amen.

16. Maledictus celui qui n'importe point son père et sa mère. Et tout le peuple répondra: Amen.

17. Maledictus celui qui change les bornes de l'héritage du prochain. Et tout le peuple répondra: Amen.

18. Maledictus celui qui fait égarer l'aveugle dans le chemin. Et tout le peuple répondra: Amen.

19. Maledictus celui qui viole la justice dans la cause de l'étranger, de l'orphelin et de la veuve. Et tout le peuple répondra: Amen.

20. Maledictus celui qui dort avec la femme de son père, et qui découvre la couverture de son lit. Et tout le peuple répondra: Amen.

21. Maledictus celui qui dort avec toutes sortes de bêtes. Et tout le peuple répondra: Amen.

22. Maledictus celui qui dort avec sa sœur, qui est la fille de son père ou de sa mère. Et tout le peuple répondra: Amen.

23. Maledictus celui qui dort avec sa belle-mère. Et tout le peuple répondra: Amen.

24. Maledictus qui clam percurserit proximum suum; et dicet omnis populus: Amen.

25. Maledictus qui accipit munera, ut percutiat animam sanguinis innocentis; et dicet omnis populus: Amen.

26. Maledictus qui non permanet in sermonibus legis hujus, nec eos opere perficit; et dicet omnis populus: Amen.

VERS. 2. — CUMQUE TRANSIERIS JORDANEM, etc., ERIGES INGENTE LAPIDES, duodecim numeri, scilicet pro numero duodecim tribum; tot enim statuerat Moses, cum Israhel legem recitaturas esset, Exodi 24, 4, unde id ipsum imitari jubetur Moses discipulis, Josue, inquit Masius et Serarius.

Nota. Licet Josephus videatur dicere, hosque lapides cosdem fuisse cum lapidibus altaris, quod hic jubetur erigi, tamen verius est, ab his fuisse diversi, uti satis hic significat Script. Ita Cyrus in Gaphryis, per 12 lapides accipit 12 Apostolos, quibus inscripta fuit. Dei lex, ita ut omnes eam in ipsorum verbis et moribus legere possent.

VERS. 2 et 8. — ET CALCE LEVIGABIS EOS (id est, ut Iheral habent, lineis, vel, incurrubatis eos calce), idque ad hoc, ut, siue dicunt vers. 8, super eos scribas OMNIA VERBA LEGIS HIJUS PLANE ET LUCIDE, id est, inquit Iudei, cum punctis, quae Hebreis sunt instar vocalium; hec enim iam tunc fuisse data Mosi, censent ipsi cum Celerio. Verum haec est fabula. Certum enim est, puncta Hebreorum diu post Christum, immo post tempora S. Hier. esse adiuventes, ut donec Latini, hebreas lingue perissimis, immo ipse Rabbi Elias levitas; et ergo planè et lucide, id est, quod clarae et distincte, unde hebrei, est, exemplando bene. Hinc patet, lapidibus huc utrumque, minuto charactere inscripta fuisse totam hanc legem, id est, totum Deuteronomium, tum ad extimationem presentium, tum ad memoriam posterorum, ut scilicet ipsi præcepta Dei, lapidibus huc clarae inscripta, legere possent: unde in hanc ceremoniam, hancque legis descriptionem, non unus, sed plures inscripti sunt dies; nam non solum decalogum, ut vult Lyranus et Cajetanus, nec sola maledictiones et benedictiones, de quibus v. 15, ut vult Masius, nec sola præcepta legis affirmativa et negativa, ut vult Aben Ezra, hisce lapidibus fuisse inscripta, sed totum Deuteronomium, patet ex quod jubet in eis scribi omnia verba legis hujus, id est, Deuteronomii; et ita fecit reipsea Josue c. 8, 52. Unde patet, lapides hos fuisse grandes, quamquam Deuteronomium non lapidibus propriis, sed calci, lapidibus illito, inscriptum.

VERS. 42. — III. STABUNT AD BENEDICENDUM POPULO SUPER MONTEM GARIZIM, etc., SIMEON, LEVI, JUDAS, ISSACHAR, JOSEPH (scilicet Ephraim et Manasse; hi enim fuerunt filii Joseph; ha ergo duce tribus, hic vocantur una, scilicet Joseph) ET BENIAMIN. Nota. Mons Garizim imminent urbi Sichem, ut patet Judie. 9, 7, in quo tempore Alexandri Magni, Sanaballat Samaria, prefectus edificavit templum, cique prefect Manassen, fratrem Jaddi pontificis, ad quod confluabant Samaritana, colloquens cum Christo. Joan. 4, 20. Malè ergo Andr. Masius Garizim collocat, non iuxta Sichem, sed iuxta Hai, cujus rationes multis confutat Nic. Serarius, Abulens, et alii.

VERS. 15. — ET E REGIONE ISTI STABUNT AD MALEDICENDUM, ut scilicet sacerdotibus maledicenti populo, non servant legem Dei, applaudant, et respondant: Amen, IN MONTE IHERAL, RUBEN, GAD, ET AZER, ET ZABULON, DAN, ET NEPHTHALI. Mons Iheral vicinus est mons Garizim, inter eos enim tantum interjecta vallis.

Nota. Haec ceremonia et pompæ, voluit dominus rudem populum, ad memorandam legem perficiendamque provocare; unde Levita, id est, sacerdotes, proclaimando benedictiones et maledictiones, quasi feciales, fodus inter Deum populum innovarunt et confirmarunt. Tota ergo haec res hoc ordine et modo peracta videtur, primo, in valle ipsa, inter duos montes, Garizim scilicet et Iheral, stabant sacerdotes ii, qui arcu fedreri gestabant ut patet Josue 8, 53. Deinde circum hos stabant alii sacerdotes, ac Levite omnes: circum hos tertio, stabant majores natu, duces et judices populi; quartio, deinceps tribus omnes, ita scilicet ut

sex designate starent ascendendo, versis montem Garizim; sex aliae versis montem Hebal; quinto, Iosue vel per se, tanquam Propheta, vel per sacerdotes, benedixit populum, ut patet Iosue, 8, 34; sexto, sacerdotes aliqui, qui vocalissimi videbantur, legem recitabant; septimo, idem consenserunt caenum montis Garizim, ut vult Abulens, vel potius in valle, juxta aream consistentes, ut docent Hebrei, Masius, Serarius, et alii, ex editiore loco; vel ex suggesto, vertentes se versus montem Garizim, pronuntiarunt benedictiones; deinde vertentes se ad montem Hebal, pronuntiarunt maledictiones; idque apposito ad montum conditio nem. Nam Garizim fertilis est et amoenus, ideoque versus eum recte concipiebantur benedictiones, id est, omnis felicitas preconies; sterilis vero et inanum est Hebal; imprecationes ergo et detestations recte accipiebat. Putat R. Salomon, sacerdotes posse singulas benedictiones, quibus sex tribus respondebant: Amen, se convertisse ad Hebal, et contrarium maledictionem pronuntiisse, eis sex aliis tribus; alterna quasi vice et choro, respondebant: Amen: hoc enim magis congruum et coniunctum videtur. Alii vero, ut Andr. Masius, et Abulens, non minus probabiliter censem, sacerdotes primò omnes 12 benedictiones simili pronuntiassent ad Garizim, sex tribibus respondentibus ad singulas: Amen; deinde post eas pronuntiassent ordine 12 maledictiones ad Hebal, sex aliis tribibus respondentibus: Amen.

Porro benedictiones haec non describuntur, sed eas ex maledictionibus, v. 13, colligere licet, has fuisse: prima: Benedictus qui non facit scupile, sed unum Deum verum colit. Secunda: Benedictus qui honorat patrem et matrem. Tertia: Benedictus qui non transfert terminos proximi sui, et ita de ceteris usque ad 12, scilicet pro numero 12 tribum. Dicimus benedictiones haec fuisse explicantur e. seq., v. 28, unde verisimile est, Iosue, qui praecepit hoc benedicendi et maledicendi exitus est, eodem tempore pater caput hoc 28 populo relegi et promulgari curasse. Ita Andr. Masius.

VERS. 15.— ET RESPONDENT OMNIS POEPE, ET DICENT: AMEN. Hinc putant aliqui, ut Masius, omnes 12 tribus communis voce, ad singulas tam benedictiones, quam maledictiones, clamasse: Amen. Verum verius est, sex designatas tantum ad benedictiones clamassasse: Amen: alias sex tantum ad maledictiones clamassasse: Amen: hoc enim disertè dicitur. 12.

Anagog., Rupert. lib. 2, c. 5: Significatur, inquit, hie iudicium universale; nam hi duo

Not. Sex nobiliores tribus ad benedictiones responderunt: Amen; ad maledictiones vero amen responderunt sex tribus ignobiliores, videlicet quatuor progenies ex quatuor ancillarum filiis, scilicet, Gad, Azer, Dan et Neophthalii; quibus additur Ruben, quia hic suo incestu maculavit turma patris; et Zabulon, quia hic ultimus fuit Ioseph filius, ita Raban, et Theodor. q. 34.

Nota secundo. Singuli hic in tanta turbâ respondebant: Amen; licet eum à valle remotiores sacerdotum vocem non satis audirent; ipsa tamen ceremonia ratio, et primorum vociferatio illos admonebat, et insigne ab omnibus exprimebat Amen, inquit Serarius.

AMEN. Amen, ait S. Hier., ad Marcellian Ep. 137, et in fine comment. ad Galat. Aquila, Symmach. et Theod. verterunt *intercessores*, id est, fideliter, vel verè; Septuag. verterunt *proceri*; id est, fiat. Significant ergo amen, et, vel etiam *finitim*; radix enim *aman*, significat firmare, stabilire; unde nomen *emeth*, id est, firmitas, stabilitas, veritas. Amen ergo non est particula jurantis, ut vulgus putat, sed affirmans et confirmans; affirmans est, cum oratione preponitur, ut: *Amen, amen dico vobis*; confirmans est, cum oratione posteriorum. Rursum enim postponitur, et significat consensus audiens, nunc assentientis est et concordentis, nunc optantis. Utrovis modo hic accipit potest; nam populus respondebat: Amen, approbat benedictionem, vel maledictionem Leviticum, id est, sacerdotum, et simul opibat ita fieri, idque ad hoc, ut sua benedictione benedictos, et execratione sua execratos, semper meminissent, si bene vel male agerent, inquit Cajetanus.

Tropologicè, Origenes homil. 9 in Iosue et Rabanus hic: Juxta montem Garizim incedunt ad benedicendum, qui non metu peccati, sed celestis promissionis, et benedictionis aeternae spe et amore successi, tendunt ad salutem. Alii qui juxta Hebal, in quo maledictiones prolatas sunt, incedunt, sunt illi, qui non amore promissorum, sed timore suppliciorum implent legem, ut salventur. Omnes autem hi circa arcam incedunt, quia ab Ecclesia sua non recessunt, nec nobiliores illi sint, quam hi. Iosue autem constituit eos juxta hos montes, quia a suis electos nos, vel spe premi, vel timore peccati, ad salutem vocat et perducit; hucusque Origenes et Rabanus.

11. Abundare te faciet Dominus omnibus bonis, fructu uteri tui, et fructu jumentorum tuorum, fructu terre tuae, quam juravit Dominus patribus tuis, ut daret tibi.

10. Videbuntque omnes terrarum populi quod nomine Domini invocatus sit super te, et timebunt te.

11. Suscitat te Dominus sibi in populum sanctum, sicut juravit tibi; si custoderis mandata Domini Dei tui, et ambulaveris in viis eius.

12. Le Seigneur ouvrira le ciel, qui est son

colles contra invicem respicientes, puta Garizim et Hebal, significant duos ordines et duas stationes iudicandorum; Garizim enim, id est, divisione, significat oves, quae erunt ad dextram Christi, divide ab Iudeis, puta electos. Hebal, id est, vorago vetus, significat hecos, qui erunt ad sinistram Christi, puta damnados ad gehennam. Sex nomina et tribus filiorum Israël, erant in Garizim ad benedicendum, et sex in Hebal ad maledicendum; ita in iudicio sex proferuntur opera misericordie, ob qua illi qui erunt a dextris, beneficent, et sex opera immisericordie, ob qua illi qui erunt a sinistris, maledicunt; unde hi audiunt: *Ita, maledicti, in ignem aeternum. Illi vero: Venite, beati*.

CAPUT XXVIII.

1. Si autem audieris vocem Domini Dei tui, ut facias atque custodias omnia mandata ejus, que ego praeceperim tibi hodie, faciet te Dominus Deus tuus excelsiorum cunctis gentibus, quae versantur in terra.

2. Venientque super te universae benedictiones istae, et approbentur: si tamen praepita ejus audiueris.

3. Benedictus tu in civitate, et benedictus in agro.

4. Benedictus fructus ventri tui, et fructus terra tuae, fructusque jumentorum tuorum, grumes armentorum tuorum, et caule ovium tuorum.

5. Benedicta horrea tua, et benedicta reliquia tua.

6. Benedictus eris tu ingrediens et egrediens.

7. Dabit Dominus inimicos tuos, qui consurgent adversum te, correntes in conspectu tuo: per viam viam venient contra te, et per septem fugient a facie tua.

8. Emitte Dominus benedictionem super cellaria tua, et super omnia opera manuum tuorum: benedicisque tibi in terra quam accepteris.

9. Suscitat te Dominus sibi in populum sanctum, sicut juravit tibi; si custoderis mandata Domini Dei tui, et ambulaveris in viis eius.

10. Tous les peuples de la terre verront que vous portez véritablement le nom du peuple de Dieu, et ils vous croiront.

11. Le Seigneur vous mettra dans l'abondance de toutes sortes de biens, en multipliant le fruit de votre ventre, le fruit de vos bestiaux et le fruit de votre terre qu'il a promis et jure à vos pères de vous donner.

12. Le Seigneur ouvrira le ciel, qui est son